

Kohti nykyistä monipuolisempaa oppimisen ja osaamisen arviointia yliopistoissa

Mira Huusko

Atjonen, Päivi. (2023). *Akateemisen oppimisen ja osaamisen arviointi – Tutkimuspuheenvuoro Itä-Suomen yliopistosta*. Itä-Suomen yliopisto. 208 sivua. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-5025-3>

Suomalaisessa korkeakoulupedagogisessa keskustelussa arviointikäytänteiden moninaistumisesta on kirjoitettu ainakin jo 30 vuotta. Vuonna 1994 julkaisiin Hämäläisen opas opetuksen ja oppimisen arvioinnista (Hämäläinen, 1994), samoin Karjalaisen ja Kemppaisen opas vaihtoehtoisista tenttikäytänteistä (Karjalainen & Kemppainen, 1994). Myös Karjalaisen väitöskirja Tentin teoria (2001) oli tutkimuksellinen tarkastelu aiheeseen. Oppimisen arvioinnissa olisi kuitenkin vielä kehitettävää Päivi Atjosen *Akateemisen oppimisen ja osaamisen arviointi* -teoksen (2023) mukaan. Atjosen tutkimuspuheenvuoro käsittelee aihepiiriä tutkimuskat-

sauksen ja Itä-Suomen yliopistosta kerätyn empiirisen aineiston pohjalta. Peilaan tuloksia samana vuonna julkaistun Korkeakoulupedagogiikan tila ja uudistaminen -arvioinnin tuloksiin (Toom ym., 2023) aiheiden päällekkäisyyden ja aineistojen keräämisen samanaikaisuuden vuoksi.

Akateemisen oppimisen ja osaamisen arviointi -teos koostuu kolmesta osasta, jossa ensimmäisessä tarkastellaan oppimisen ja osaamisen perusteita ja keskeisiä tehtäviä. Peruskäsitteiden ja periaatteiden lisäksi käsitellään arviointimenetelmien ja -käytänteiden merkitystä oppimiselle, palautetta oppimisen edeltäjänä sekä opettajan ja opiskelijoiden arviointi- ja palauteosaamista.

Arvioinnin läpitunkevuus ja opetuksen linjakkuuden vaatimus

Ensimmäisen osan ensimmäisessä luvussa Atjonen pohtii muun muassa arviointia vallankäytön muotona ja arvioinnin läpitunkevuutta. Arviointi on aina vallankäyttöä, sillä arvioinnin kohteen ja arvioijan välillä on epäsymmetrisen suhde. Atjosen mukaan kaikki valta ei ole kuitenkaan mieli- tai ylivaltaa, vaan valta voi olla myös aikaansaavaa tai yhteistoiminnallista valtaa.

Atjosen keskeinen ajatus teoksessa on, että opetusta ja oppimista tulee arvioida samassa hengessä kuin opetus on toteutettu. Biggs

(1996) kuvaa samaa ideaa opetuksen *linjakkuuden* käsitteellä, jossa opetuksen tavoitteet, opetussisällöt sekä opetus- ja arviointimenetelmät ovat linjassa keskenään ja tukevat opiskelijoiden oppimista. Atjonen tuo myös esille, että opetuksen ja sen pohjalta syntyneen oppimisen arvioinnin välisen ajan pitäisi olla mahdollisimman lyhyt. Oppimisen arvioinnissa pitäisi vahvistaa myös opiskelijoiden toimijuutta. Teemat ovat mukana tarkastelussa koko raportin ajan.

Atjonen määrittelee englanninkielisten *evaluation-* ja *assessment-*käsitteiden eroa summatiivisena ja formatiivisena arviointina. Koska suomessa on vain yksi *arviointi*-käsite, eri tutkijat määrittelemät *evaluation-* ja *assessment-*käsitteitä eri tavoin (esim. Huusko, 2009, s. 31-32; Rökköläinen, 2011, s. 47) niiden käyttöyhteyden mukaan. *Evaluation*-sanan liittäminen summatiiviseen arviointiin ja *assessment*-käsitteen yhteys formatiiviseen arviointiin ei ole aina yksiselitteistä, kuten Atjosen tuokin esille.

Oppimisen arvioinnissa on oleellista, että arvioidaan nimenomaan oppimiselle ja osaamiselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista, jolloin arviointikriteerit tai -perusteet ovat keskeisiä. Korkeakoulupedagogiikan arvioinnin (Toom ym., 2023) mukaan suuri osa (79 %) korkeakouluopiskelijoista arvioi, että opettajat käyvät läpi opintojaksojen alussa osaamisen arvioinnin kriteerit usein tai melko usein. Lähes kaikki (90 %)

korkeakouluopettajista vastasi käsittelevänsä osaamisen arvioinnin kriteereitä opiskelijoiden kanssa opintojaksojen alussa. (Toom ym., 2023, s. 137, 143.)

Eteenpäin vievä palaute tukee oppimista

Atjonen tuo kiinnostavasti ilmi, mitkä eri tekijät vaikuttavat oppimisesta annettavien arvosanojen vaihteluun. Opettajat eivät aina anna arvosanoja tasapuolisesti, vaan opettajien käytöstä muuttaa arvosanojen saastuminen, inflatoituminen ja arvosanojen epäsystemaattinen muuttaminen. Myös opettajien myötätunto opiskelijoita kohtaan sekä opiskelijoille mahdollisuuden tai elämänopetuksen antaminen vaikuttavat arvosanoihin. Arviointiin vaikuttaa myös opiskelijoiden mahdollinen epäeettinen toiminta oppimistehtäviä tai -suorituksia tehtäessä (ks. myös Huusko & Jokinen, 2002) sekä tekoälyn käyttö oppimista ehkäisevästi.

Teoksen mukaan oppimisesta ja osaamisesta saatava palautteen pitäisi edistää osaamista ja oppimista. Palautteella onkin kolme suuntaa eli feed back, feed up ja feed forward. Mitä enemmän opiskelijat saavat oppimisprosessissaan eteenpäin vievää palautetta, edistettä, sitä paremmin palaute palvelee oppimista, jos opiskelija voi olla aktiivinen saamansa palautteen kanssa.

Haasteena osaamisen arvioinnin monipuolistaminen

Teoksen toisessa osassa Atjonen käsittelee Itä-Suomen yliopistosta kerättyä aineistoa, sen analysointia ja tuloksia. Tutkimusaineiston ja -menetelmien kuvailun lisäksi

teoksessa käsitellään arviointimenetelmien käytön avaamaa kuvaa arviointiin, hyvää arviointia opiskelijoiden ja opettajien kuvaamana sekä opiskelijoiden kriittisiä näkemyksiä arviointiin sekä sen kehittämideoita. Lisäksi Atjonen analysoi opettajien arviointiosaamista ja opiskelijoiden palauteosaamista. Atjonen tarkastelee taustamuuttujana muun muassa opiskelijoiden opiskelumotivaatiota, mikä onkin tärkeä tekijä selitettäessä opiskelijoiden osaamista ja oppimista. Henkilökunnan taustamuuttujina tarkasteltiin muun muassa korkeinta tutkintoa, yliopistotyön kestoa sekä arviointityön määrää.

Atjonen peräänkuuluttaa oppimisen arviointimenetelmien monipuolisuutta, mikä onkin ollut jo kauan kantava teema korkeakoulupedagogiikassa. Tulosten mukaan tenttiminen on edelleen varsin vallitseva osaamisen arviointimuoto ainakin Itä-Suomen yliopistossa. Korkeakoulupedagogiikan arvioinnissa (Toom ym., 2023, s. 143) opettajat kokivat antavansa opiskelijoille monipuolisesti erilaisia oppimistehtäviä, mutta oppimisanalytiikan käyttö oli vielä vähäistä. Oppimisanalytiikan osalta Atjosen tulokset olivat samansuuntaisia. Opiskelijoiden ja opettajien mukaan myös opiskelijoiden itse- ja vertaisarviointin käyttö oli vielä varsin vähäistä (Toom ym., 2023, s. 153, 155).

Atjonen korostaa, että oppimisesta annettavien arvosanojen antaminen opiskelijoille ilman oppimista tukevaa palautetta ei edistä oppimista. Tilanne on vähän sama kuin Asko Karjalaisen usein esittämässä tilanteessa, jossa opiskelija eksyy metsään. Kun joku hänet vihdoin löytää, löytäjä antaa arvosanan 2 ja jättää opiskelijan edelleen harhailemaan eikä kerro opiskelijalle, miksi hän eksyi tai miten hän löytäisi parhaiten takaisin.

Yhtä vähän arvosana kertoo keinoista, mitä opiskelijan pitäisi vielä oppia ja tehdä, jotta saavuttaisi vaadittavat osaamistavoitteet. Toisaalta laadullinen palaute ei auta opiskelijaa yhtään enempää, jos hän ei toimi sen mukaisesti.

Atjonen kuvaa analyysissaan ja tuo lisää esimerkkejä liitteessä, miten opiskelijat kehittäisivät arviointia ja palautetta. Jopa huoletuttavalta kuulostaa opiskelijoiden kuvailema suuri kuilu opiskelijoiden ja opettajien välillä, minkä takia opiskelijat eivät uskalla kysyä opettajilta palautetta oppimisestaan. Atjonen tuokin hyvin esille, miten osaamisen arvioinnilla on kaksi tärkeää tehtävää: oppimisen tukeminen ja opettajan pedagogisen toiminnan kehittäminen. Opettajat voisivat oppia paljon antautuessaan keskustelemaan arvioinnista ja sen erilaisista muodoista opiskelijoiden kanssa osana opintojaksoja. Toom ym. (2023) mukaan opettajat keskustelevat opetuksesta keskenään mutta eivät niinkään opiskelijoiden kanssa. 80 prosenttia korkeakouluopettajista keskustelee keskenään myös opiskelijoilta saamastaan palautteesta (Toom ym., 2023, s. 174–175, 201). Olisiko jo aika keskustella opetuksesta ja palautteista myös opiskelijoiden kanssa?

Ratkaisuna arviointiosaamisen kehittäminen

Teoksen kolmannessa osassa tuodaan yhteen keskeiset analyysin tulokset ja pohditaan yliopistojen oppimisen ja osaamisen arvioinnin tulevaisuutta. Atjosen aineistossa yli puolet opettajista oli lukenut arviointia koskevaa kirjallisuutta. Korkeakoulupedagogiikan arvioinnin mukaan vain 39 prosenttia korkeakouluopettajista oli lukenut pedagogista kir-

jallisuutta usein tai melko usein (Toom ym., 2023, s. 201). Koska yliopistojen henkilöstö perinteisesti lukee paljon, niin oppimisen arviointia käsittelevää tai laajemmin korkeakoulupedagogista kirjallisuutta ja artikkeleita voisi hyödyntää nykyistä enemmän oman arviointiosaamisen kehittämisessä ja sen reflektoinnissa.

Atjosen teos antaa hyvän kuvan oppimisen ja osaamisen arvioinnista yliopistossa. Vaikka aineisto on kerätty vain yhdestä yliopistosta, tulokset voivat olla vertailukelpoisia myös muihin suuriin tai keskiuuriin suomalaisiin monialaisiin yliopistoihin. Haasteena muille yliopistojen korkeakoulupedagogisille kehittäjille ja tutkijoille voisikin ehdottaa toteuttaa vastaava tutkimus, jotta muun muassa selviäisi, ovatko tentit vielä vallitseva oppimisen arviointitapa muissakin yliopistoissa. Atjosen tulosten pohjalta voidaankin miettiä, miten opettajat voisivat tukea oppimista niin, että samalla huolehditaan opettajien pedagogisesta hyvinvoinnista ja opiskelijoiden opiskeluhuvinvoinnista. Atjosen vinkkaa, että opettajien arviointiosaamista ja opiskelijoiden palautteosaamista kasvattamalla päästäisiin jo pitkälle. Tilannetta voisi myös auttaa, jos opettajille annettaisiin riittävästi aikaa työsuunnitelmiin osaamisen ja oppimisen arviointiin, arvosanojen mietti-

miseen ja laadullisen palautteen kirjoittamiseen.

Atjosen ansiokasta tutkimuspuheenvuoroa voi suositella kaikille korkeakoulupedagogiikan kehittäjille, korkeakouluopettajille sekä arvioinnista kiinnostuneille. Vaikka teemasta on kirjoitettu yli 30 vuotta, korkeakoulujen pitää edelleen monipuolistaa oppimisen ja osaamisen arviointitapoja sekä tukea opiskelijoiden toimijuutta. Olisiko tässä haastetta kaikille korkeakouluille, jotta tosiasiallisen osaamisen tasoa saataisiin nostettua? ■

Lähteet

- BIGGS, J. (1996). Enhancing teaching through constructive alignment. *Higher Education*, 32(3), 347–364. <https://doi.org/10.1007/BF00138871>
- HUUSKO, M. (2009). *Itsearviointi suomalaisissa yliopistoissa: arvoja, kehittämistä ja imagon rakentamista* (Kasvatusalan tutkimuksia 46) [väitöskirja, Suomen kasvatustieteellinen seura]. JYX Jyväskylän julkaisuarkisto. https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_71481
- HUUSKO, M. & JOKINEN, S. (2001). ”En minä, mutta pojat” – Yliopisto-opiskeluun liittyvä epäeettinen toiminta sivistyksen ja tuloksellisuuden ristivedossa (Oulun yliopiston opetus- ja

opiskelijapalveluiden julkaisuja, Sarja A 19). Oulun yliopisto.

HÄMÄLÄINEN, E. (1994). *Kirjokan-
nen taonnasta eli kuinka opetus-
ta ja oppimista arvioidaan* (Helsingin yliopiston Opintoasian julkaisuja 8/1994). Helsingin yliopisto.

KARJALAINEN, A. & KEMPPAINEN, T. (1994). *Vaihtoehtoisia tenttikäytäntöjä – Ohjeita ja ideoita yliopistotientien kehittämiseen. Korkeakoulupedagogiikan perusmateriaali 1*. Oulun yliopisto.

RÄKKÖLÄINEN, M. (2011). *Mitä näytöt näyttävät? Luottavuus ja luottamus ammatillisten perustutkintojen näyttöperusteisessa arviointiprosessissa* [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Trepo. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8518-3>

TOOM, A., HEIDE, T., JÄPPINEN, V., KARJALAINEN, A., MÄKI, K., TYNJÄLÄ, P., HUUSKO, M., NURKKA, N., VAHTIVUORI-HÄNNINEN, S. & KARVONEN, A. (2023). *Korkeakoulupedagogiikan tila ja uudistaminen -arviointi*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Julkaisut 22). https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_2223.pdf